

UNELE ASPECTE PRIVIND STATUTUL PERSONAL ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT

Corneliu VRABIE,
doctorand, asistent univ.

La statut personnel par la perspective du droit international privé représente cette catégorie juridique qu'elle englobe les divers institutions, les institutions qu'elle représente dans le droit interne la condition juridique de personne physique, mais dans le droit international privé sont gouvernées de même loi – la loi personnelle.

În teoria dreptului internațional privat, noțiunea de **statut personal** subsumă eforturile depuse de-a lungul timpului de conflictualiști în materie de stare, capacitate și familie. Statutul personal reprezintă, în acest sens, cristalizarea teoriei inițiate și fundamentate în evul mediu de școlile statutarilor italieni și francezi pe de o parte și, pe de altă parte, dezvoltată și întărită, la un moment dat, de Școala lui Mancini. Sinteza diverselor teorii în acest domeniu conduce la ideea că există un ansamblu de reguli ce privesc starea și capacitatea persoanei fizice ce formează statutul personal al acesteia și care au o aplicabilitate extrateritorială.

Statutul personal în dreptul internațional privat nu are același conținut ca și în dreptul intern. În dreptul internațional privat conținutul statutului personal, raportat la conținutul aceleași noțiuni din dreptul intern (în dreptul intern fiind denumit și *statut individual*), cunoaște două dimensiuni de diferențiere:¹

- **o extindere a conținutului** – în sensul că statutul personal cuprinde starea civilă, numele, domiciliul, capacitatea juridică, precum și relațiile de familie ale persoanei fizice. Deci, în dreptul internațional privat, conținutul statutului personal reunește *statutul individual* și *statutul familial* al persoanei fizice;
- **o limitare a conținutului** – în sensul că aspectele legate de regimul matrimonial, incapacitățile speciale, libertățile sunt supuse altor legi decât legea care cîrmuiește statutul personal.

Din perspectiva dreptului intern, statutul personal cuprinde acele calități dobîndite fie de la naștere (cum ar fi cetățenia și capacitatea de folosință), fie la o anumită dată, fixată pentru toți subiecții de drept (cum ar fi vîrsta majoratului), fie la o anumită dată nestabilă anterior și care variază în funcție de persoană și de actele juridice avute loc cu participarea acesteia (este cazul căsătoriei, divorțului, stabilirii sau

tăgădei paternității (maternității), adopției, intervenirii unei incapacități etc.). Prin urmare, vorbind despre statutul personal în sens larg, avem în vedere acele condiții juridice ale persoanei care-i sunt *atașate* și o individualizează în comunitate.²

Într-o altă definiție,³ prin statut personal se înțelege ansamblul materiei care, în dreptul intern aparține stării civile și capacității persoanei, iar în dreptul internațional privat este supus legii personale. În continuare, prin prisma dreptului internațional privat, același autor arată că raporturile juridice care țin de statutul persoanei sunt localizate în funcție de persoană, adică de subiectul acestor raporturi, luându-se în considerare după sistemul de drept respectiv, cetățenia sau domiciliul persoanei. Legea determinată în acest fel se numește **legea personală** (*lex personalis*). Astfel, statutul personal al persoanei fizice este guvernat de legea personală, adică de legea cetățeniei sau a domiciliului, după caz.

Doctrina cunoaște mai multe accepțiuni referitoare la întinderea „teritoriului” statutului personal în dreptul internațional privat, accepțiuni ce au fost preluate și de legislațiile de drept internațional privat ale statelor lumii. O mare parte de autori consideră, după cum s-a arătat vis-à-vis de extinderea conținutului de statut personal în materia dreptului internațional privat, că acesta cuprinde pe lângă starea și capacitatea persoanei și raporturile de familie. Mai mult chiar, H. Batiffol,⁴ face o încercare de a extinde noțiunea de stare a persoanei. Sub denumirea de stare el include de fapt și căsătoria, efectele acesteia, divorțul, proba și efectele filiației. W.S. Jonson referindu-se la reglementările provinciei Quebec, relatează că starea persoanei cuprinde și „reguli privitoare la căsătorie, filiație și divorț”.⁵ Din contra, Von Saviny sau Fr. Rigaux⁶, definind statul personal îl prezintă ca reunind starea și capacitatea și nu include în conținutul acestuia raporturile de familie. În doctrina română, după unii autori, cum ar fi I. P. Filipescu și T. R. Popescu, statutul⁷ personal include starea și capacitatea persoanelor. Pe de altă parte, în opinia lui M.V. Jakotă, statutul personal se referă la „ansamblul de reguli privind starea persoanei, capacitatea și familia ei”,⁸ opinie, de altfel, confirmată și de legea română de drept internațional privat (art.11).

Din reglementările dreptului internațional privat al Republicii Moldova se evidențiază concluzia, așa cum reiese explicit din textul articolului 1587, alin.1 Cod civil, că statutul personal se referă la starea și capacitatea persoanei fizice și este guvernat de legea națională. Acest lucru pare a fi firesc dacă coroborăm prevederile acestui articol cu normele conflictuale din domeniul familiei. Astfel, atît cu privire la

efectele căsătoriei, cât și la divorț, precum și cu privire la stabilirea și contestarea filiației legiuitorul nostru a dat prioritate legii domiciliului (art.157 CF) sau a instanței sesizate (art.158 și 159 CF) și nu legii naționale (după cum găsim, de exemplu, în legislația română), fapt, ce confirmă o dată în plus dezarmonia evidentă în ceea ce privește legea aplicabilă statutului personal și legea aplicabilă condițiilor ce îl determină, lezându-se, astfel, după cum vom relata mai jos, **caracterul de permanență a statutului personal.**

Diferența de tratare și de reglementare a statutului personal se datorează suprapunerii de-a lungul timpului a multiplelor teorii în acest domeniu. Primul care a făcut distincția dintre statutele (cutumele) reale și personale (sec.XIII), atunci când își punea problema dreptului aplicabil succesiunii, a fost Jaques de Révigny. Ideea a fost preluată și analizată ulterior de mai mulți postglosatori ai timpului, cum ar fi: G. de Cun și Pierre de Belleperche, Bartolus de Saxoferrato, Baldus de Ubaldo. Anume Bartolus a fost acela care a adunat și a sistematizat observațiile statutarilor asupra conflictelor dintre cutume, lui aparținându-i fixarea definitivă a unor soluții conflictuale printre care și cea de a da unor statute efecte extrateritoriale. La categoria acestor statute Bartolus plasa așa numitele „statute favorabile”, edictate în interesul persoanelor despre care legiferau. Cu toate acestea, după cum afirmă Marius Harosa⁹, „repartiția personal – extrateritorial și real – teritorial nu aparține acestei școli”. Totuși, distincția făcută de Bartolus dintre statutele *favorabile* și *odioase* conține acea idee embrionară ce a fost analizată de Baldus și apții. În secolul al XVII-lea, teoria a fost dezvoltată de ultimii postglosatori, Charles Dumoulin și Bertrand D'Argentré.¹⁰

Originea ideilor apărută în acea perioadă și perpetuată pînă în prezent, astăzi nu se mai impune cu intensitatea cunoscută la statutare. Sintagma de statut personal apare datorită faptului că în perioada teoriei statutelor, anterior revoluției franceze din 1789, nu exista o teorie a drepturilor cîștigate, așa cum este ea cunoscută astăzi, teorie care este consfințită în prezent practic în toate sistemele moderne de drept. Recunoașterea extrateritorială a drepturilor cîștigate o găsim reglementată expres în legislația noastră la art.1585 Cod civil. Așadar, în lipsa teoriei drepturilor dobîndite, se încearcă să se creeze impresia că persoana fizică este legată de legile de stare, capacitate și familie și care ar urmări persoana oriunde s-ar afla aceasta. Cu alte cuvinte, statutul personal este privit ca fiind în opoziție cu statutul real care are o aplicabilitate teritorială. Altminteri, așa cum pe bună dreptate susține prof.

M.V.Jakotă,¹¹ în realitate, numai efectele produse prin aplicarea acestor legi urmau persoana, adică drepturile câștigate sau situațiile juridice dobândite. În această ordine de idei, statutul personal apare ca acea explicație a vremii ce impune ideea existenței **unui grup de reguli ce se aplică în afara granițelor regiunii cutumiare pentru care au fost edictate.**

În lumina contemporanității, prin prisma teoriei de recunoaștere a drepturilor dobândite, noțiunea de statut personal ar părea să intereseze dreptul internațional privat mai mult sub aspect istoric, avînd o importanță reală numai prin prisma imperiului teoriei statutelor. Totuși, doctrina operează pînă în prezent cu această sintagmă atunci cînd vrea să se refere la competența legii personale în materie de stare și capacitate. Utilitatea apelării la această noțiune se datorează și delimitării statutului juridic al persoanei fizice în dreptul internațional privat în **condiția juridică a străinului** (*cadru juridic compus din norme materiale (substanțiale) și care este instituit de dreptul statului de reședință a străinului*) și acea parte a statutului juridic (**statutul personal**) ce stîrșește conflicte de legi (*ansamblul de norme conflictuale ce se referă la stare și capacitate și care sunt guvernate de legea personală*). Sub acest aspect, chiar dacă numai prezintă acea actualitate prin prisma drepturilor dobândite, utilitatea folosirii sintagmei de statut personal este inevitabilă în dreptul internațional privat atunci cînd se impune delimitarea statutului juridic al persoanei fizice în reglementări de **drept material** și cele de **drept conflictual**.

Orice persoană are un „statut”, arătau autorii de atunci. Statutul înseamnă condiția juridică pe care dreptul (dintr-o anumită regiune cutumiară) o făcea unei persoane din punct de vedere al stării, capacității și familiei, ținînd seama de unele particularități ale omului (vîrsta, starea facultăților mintale, situația din punct de vedere al familiei).¹² Ca urmare, pornind de la ideea că personalitatea umană este intangibilă, statutul personal trebuie să se bucure de **continuitate** și **stabilitate**. Despre aceste legi se spune, pe drept cuvînt, că **urmăresc persoana ca propria umbră, ca o cicatrice** (*personam sequitur sicut umbra, sicut cicatrix in corpore*).

Inițial, anterior revoluției franceze din 1789, legea personală se prezenta sub forma **legii domiciliului** (*lex domicilii*),¹³ deoarece noțiunile de stat național și cetățenie nu erau încă dezvoltate. În acest scop, domiciliul persoanei fizice, ca punct de legătură pentru determinarea legii personale, prezenta o mare fixitate. Acesta era domiciliul de origine (așa cum este el cunoscut astăzi în sistemul dreptului comun), adică locul unde se născuse persoana fizică și care nu se schimba pe parcursul întregii vieți, indiferent de locul peregrinării acesteia.

Ca urmare a evenimentelor avute loc după revoluția franceză și, cu prioritate, prin adoptarea Codului civil francez, referirea la domiciliu a fost înlocuită cu referirea la **cetățenie**. Astfel, conform art.3, alin.3 din Codul civil francez din 1804, „*Legile privind starea și capacitatea persoanelor urmăresc pe francezi chiar când își au reședința în străinătate*”. Prin această reglementare a fost consfințită și **încadrată legal** opera statutarilor italieni și francezi – teoria statutului personal. După cum urmează, punctul de legătură pentru stare și capacitate în acest caz îl formează cetățenia, legea personală a persoanei fizice fiind **legea națională (lex patriae)**. Această atitudine a legiuitorului francez nu a fost lipsită de critică, unii autori fiind de părere că în această alegere a intrat mai mult **sentiment decât rațiune**.¹⁴ Cu toate că textul legii din Codul civil francez se referea numai la cetățeni francezi, nepronunțându-se și asupra celor străini, totuși această prevedere a fost preluată de majoritatea codurilor civile ale țărilor Europei, constituind **regula în materia statutului personal al persoanei fizice**.¹⁵ Lucru explicabil, avînd în vedere că atît literatura, cît și practica jurisdicțională franceză a extins art.3, alin.3 și asupra străinilor ce se aflau pe teritoriul francez. Așadar, norma dată fiind „bilateralizată”, atît francezii în străinătate, cît și străinii în Franța erau conduși de legea lor națională în materia stării și a capacității. Ca urmare, după cum a arătat practica, dreptul pozitiv în vigoare prevedea o aplicare prea largă a dreptului străin în materia statutului personal. Aceasta a condus la crearea unor instituții care înlăturau de la aplicare legea străină.¹⁶

Legătura statutului personal cu legea cetățeniei persoanei fizice nu a primit o recunoaștere universală. Sistemul de drept *common law* a rămas fidel **domiciliului** ca punct de legătură pentru legea competentă de a governa starea și capacitatea persoanei fizice.¹⁷ În același timp, domiciliul în sistemul dreptului comun are o accepțiune mai largă decît în sistemul de drept continental, apropiindu-se de instituția cetățeniei (*permanent home*).¹⁸ Tratatetele internaționale care adoptă *lex domicilii*, cer un domiciliu calificat, pentru o anumită durată (de la 2 la 5 ani).¹⁹ În dreptul englez, capacitatea este supusă unor reguli care diferă după materia în care interesează aceasta. Astfel, capacitatea de a se căsători este supusă legii domiciliului, capacitatea de a încheia un contract comercial este supusă legii locului încheierii, capacitatea de a se obliga cînd este vorba de imobile este supusă legii situației bunului.²⁰ De altfel, chiar și în Franța practica a decis că pentru familiile mixte se aplică legea domiciliului. Cu toate acestea, pentru a arăta că legea națională este principiul de bază în materia familiei, Batiffol încearcă să prezinte o

familie compusă dintr-un francez și un străin care locuiește în Franța ca fiind o „familie franceză”, conciliind că familiei franceze se aplică ca *legea națională* – legea franceză.²¹ În literatura de specialitate,²² au fost descrise avantajele și neajunsurile atât a legii naționale ca lege aplicabilă statutului personal, cât și a legii domiciliului competentă în acest sens, de care în mod sigur s-a condus legiuitorul atunci când a adoptat un criteriu sau altul.

Astfel, în linii generale, în favoarea legii domiciliului, ca lege personală, au fost aduse următoarele argumente: domiciliul este locul statornic de aflare - „centrul vieții juridice” a persoanei; stabilit în mod liber, exprimă voința de a se supune legii țării de domiciliu; o persoană poate avea numai un singur domiciliu (unicitatea domiciliului); în materie de familie este, în principiu, unic pentru toți membrii; exclude diferența dintre cetățeni și străini și favorizează asimilarea celor din urmă; subsumă interesul atât a persoanei, cât și a statului unde se află etc. În același timp, domiciliul prezintă și unele dezavantaje: uneori domiciliul nu este real și nu corespunde cu cel în fapt, respectiv reședința nu produce efectele unui domiciliu; domiciliul nu este întotdeauna același pentru toți membrii familiei; în unele situații domiciliul este greu de stabilit ș.a. În sprijinul cetățeniei ca punct de legătură se invocă următoarele argumente: aceasta are un caracter mai stabil și este mai ușor de determinat, reprezentînd, astfel, un grad de certitudine mai mare; statutul personal este reglementat de normele edictate în raport de temperamentul, trebuințele și obiceiurile persoanelor de pe un anumit teritoriu, neaplicîndu-se străinilor. În ultimă instanță însă, elementul determinant în alegerea legii cetățeniei ca lege primordial aplicabilă statutului persoanei fizice este interesul statului de a asigura o cât mai largă și mai completă extindere a legilor sale asupra persoanelor fizice resortisante, oriunde s-ar afla acestea. Ca urmare, de regulă, statele de emigrare adoptă norma conflictuală avînd ca punct de legătură cetățenia, în timp ce statele de imigrare și cele federale optează pentru legea domiciliului.²³ Republica Moldova face parte din prima categorie. De altfel, tocmai datorită acestei situații, norma conflictuală **lex patriae** este tradițională în dreptul internațional privat al statului nostru, ea fiind prevăzută și în codul civil abrogat. Aceasta, datorită faptului, că legile statului de cetățenie asigură, în principiu, cea mai bună ocrotire a intereselor persoanelor fizice resortisante, indiferent unde acestea s-ar afla. Această idee este exprimată, printr-o formulare de maximă generalitate în Constituție, precum și în Legea cetățeniei Republicii Moldova, conform căreia cetățenii Republicii Moldova se bucură în străinătate de protecția statului de cetățenie. Cu toate acestea, autorii de specialitate

arată că aplicarea legii naționale ca lege personală comportă și unele dezavantaje: în unele situații cetățenia și locuința statornică pot diferi; acest punct de legătură nu poate fi reținut în statele unde coexistă mai multe cetățenii, cum este cazul Statelor Unite ale Americii; o persoană poate să nu aibă nici o cetățenie, ori să aibă două sau mai multe, fapt care ridică dificultăți în stabilirea legii personale. În această ordine de idei, s-a apreciat chiar că *lex patriae* cunoaște în prezent o perioadă de criză datorată cazurilor de dublă cetățenie.²⁴ Soluțiile pentru a depăși asemenea situații sunt propuse de dreptul uniform,²⁵ normele căruia sunt transpuse în legislațiile naționale ale statelor părți.

Revenind la sistemul nostru de drept internațional privat, acesta ia ca punct de legătură pentru statutul personal cetățenia persoanei fizice, declarând astfel că legea personală a acesteia este legea națională (*lex patriae*). Această regulă, aparent, se desprinde din prevederile suscitativului art.1587, alin.1 Cod civil. „Starea civilă și capacitatea persoanei fizice sunt cîrmuite de legea națională”. În continuare, același articol, în aliniatele ce urmează, instituie unele soluții în materia conflictelor de legi cu referință la „statutul personal”, apelînd, în acest sens, la termenii cunoscuți și intrați în uzul doctrinei dreptului internațional privat. Sub aspect terminologic, prin raportare la acest text de lege și la momentele expuse de mai sus, se impun în mod imperios de a fi evidențiate unele observații de ordin critic. În această direcție, terminologia dreptului internațional privat înregistrează un conservatorism excesiv, nefiind permisă, în această latură, nici o derogare în mod arbitrar. Numai așa și se explică periclitarea multor termeni de origine latină utilizați și astăzi de știința dreptului internațional privat în literatura de specialitate. Pentru a susține cele argumentate mai sus, se impune cu prioritate o trecere în revistă a unor noțiuni „înrădăcinate” în dreptul internațional privat vis-à-vis de instituția nominalizată. Astfel, noțiunile de „statut personal”, „legea personală”, „legea națională”, „legea domiciliului” sau „legea reședinței” sub aspect etimologic au ca substrat, după cum s-a arătat, unele repercursiuni de ordin evolutiv din cadrul dezvoltării dreptului internațional privat, fiind chiar primele premise de recunoaștere extrateritorială a legilor dincolo de granițele unui anumit teritoriu. În doctrina națională, chiar dacă lipsește o tratare de ansamblu cu referire la statutul personal, există o unanimitate în ceea ce privește definițiile date și terminologia folosită în această materie.²⁶ Însă, legiuitorul nostru nu a fost tot așa de perseverent în a se conduce de terminologia tradițională, fapt care stîrnește unele confuzii în interpretare.

Calificarea noțiunii de lege națională, dată la alin.2 al acestui articol, suscită în continuare o inevitabilă confuzie. Astfel, „legea națională (*legea cetățeniei n.a.*) a cetățeanului se consideră *legea statului (s.n.)* al cărui *cetățenie (s.n.)* o are persoana”. Din această prevedere reiese un nonsens evident, deoarece apare o repetare ilogică a acelorași noțiuni: *legea cetățeniei (...)* este *legea statului a cărui cetățenie o are persoana*. Se pare că la acest pleonasm s-a ajuns deoarece legiuitorul a evitat de a ține cont de terminologia tradițională a dreptului internațional privat și ca rezultat, a confundat legea națională cu legea personală. Această „temere” se adevărește din conținutul prevederilor ulterioare, care stipulează că „legea națională (**s.n.**) a apatridului se consideră legea statului în care el își are domiciliul sau reședința (aici, credem, că reședința va fi luat ca punct de legătură în lipsa unui domiciliu *n.a.*) (alin.3); „legea națională (**s.n.**) a refugiatului se consideră legea statului care îi acordă azil” (alin.4). Este evident că noțiunea de „legea națională” în acest context este introdusă în mod eronat, termenul corect fiind „legea personală”, termen, care, folosit fiind, ar putea pune toate lucrurile la locul lor. În timp ce *legea națională*, după cum a fost arătat, desemnează *legea cetățeniei*, atît apatridul, fiind persoana fără cetățenie, cît și refugiatul, la rîndul său, fiind guvernat de legea statului de azil, nu pot fi conduși de legea națională.²⁷ Ca consecință, terminologia folosită de articolul 1587 Cod civil apare ca fiind sub orice critică și nu poate fi reținută. Concluzia imediată care se desprinde este că dintre noțiunea de **lege personală** și așa noțiuni ca *legea națională* sau *legea domiciliului* există corelația de tipul *parte-întreg*, cele din urmă fiind parte componentă a celei dintîi.

Astăzi, în unele sisteme de drept legea ce guvernează statutul personal poartă denumirea de **lege personală** a persoanei fizice (*lex personalis*). Aceasta, pentru a nu se ajunge la instituirea **regulii de lege națională** (*lex patriae*) pentru cetățenii unui stat și a **excepției** de la această regulă – **legea domiciliului** (*lex domicilii*) – pentru apatrizi. Astfel, pentru cetățenii unui stat legea personală este legea națională (a cetățeniei) și pentru apatrizi, legea personală este legea domiciliului. Asemenea prevederi cuprind, de exemplu, normele de drept internațional privat cuprinse în Codul civil al Federației Ruse.²⁸ Dacă ar fi să mai insistăm asupra dreptului comparat, după cum rezultă explicit din prevederile art.11 din Legea română de drept internațional privat nr.105 din 1992,²⁹ aplicarea *legii naționale* - deci luarea cetățeniei ca punct de legătură - constituie **regula** în materie, de la care însă, prin dispoziții speciale, se pot stabili excepții. Aceste **excepții** sunt date de cazurile în care se aplică *legea domiciliului* sau *a reședinței* și aceasta pentru apatrizi

(art.12, alin.4). Așadar, legea domiciliului (**lex domicili**) și, în lipsa acestuia, a reședinței, au un caracter subsidiar față de **lex patriae** în determinarea stării și capacității persoanei fizice. În această situație, spre deosebire de soluția dată de legislația română, conform sistemului moldovenesc de drept internațional privat, legea națională (**lex patriae**) și legea domiciliului (**lex domicili**) sau a reședinței se subsumă noțiunii mai generale de lege personală (**lex personalis**) a persoanei fizice. Astfel se evită instituirea unei reguli de la care să se prevadă excepții. Din analiza celor relatate, credem că textul art.1587 Cod civil, ar putea să aibă următorul conținut: *starea și capacitatea persoanei fizice sunt cîrmuite de legea personală; legea personală a cetățeanului este legea sa națională; legea personală a apatridului se consideră legea statului în care el își are domiciliul sau în lipsa acestuia reședința; legea personală a refugiatului se consideră legea statului care îi acordă azil.*

„Determinarea cetățeniei se face în conformitate cu legea statului al cărui cetățenie se invocă” (art. 1587, alin.2 Cod civil). Stipulația respectivă este în totală concordanță cu art.1 al Convenției de la Haga cu privire la anumite chestiuni referitoare la conflictele de legi în materia cetățeniei din 12. aprilie 1930. Astfel, determinarea faptului dacă o persoană posedă sau nu cetățenia unui anumit stat se va face în conformitate cu legislația națională a acelu stat.³⁰ Această prevedere consacră o excepție de la regula calificării instituțiilor juridice după legea forului (art.1578 Cod civil). „Legea națională a cetățeanului Republicii Moldova care, potrivit legii străine, este considerat că are o altă cetățenie, este legea Republicii Moldova” (art. 1587, alin.5 Cod civil). Și această prevedere este în conformitate cu Convenția din 1930 și anume cu art. 3 al acesteia care prevede că persoana care posedă cetățenia a două sau mai multe state poate fi privită de către fiecare dintre aceste state ca fiind resortisant propriu. Așadar, legea moldovenească se aplică pentru cetățenii Republicii Moldova, chiar dacă aceștia au dobândit și o altă cetățenie (situația dublei sau multiplei cetățenii), atîta timp cît ei nu au pierdut cetățenia Republicii Moldova în conformitate cu dreptul Republicii Moldova. Aceeași concluzie se desprinde și din dispozițiile Legii cetățeniei Republicii Moldova nr.1024 din 2000, conform cărora modurile de dobîndire și de pierdere a cetățeniei Republicii Moldova sunt cele prevăzute de prezenta lege. În cazul în care însă un străin are mai multe cetățenii, legea lui națională este legea statului cu care persoana are cele mai strînse legături. Pentru a determina legăturile cele mai strînse poate fi aplicat, prin analogie, principiul instituit la art. 455 din Codul de procedură civilă al Republicii

Moldova care prevede o prezumție legală că ar fi asemenea legături cu *legea statului unde își are domiciliul sau, în lipsă, reședința persoana fizică*.

Ca o **generalizare** asupra celor prezentate se poate afirma că legislația și practica țărilor dreptului continental și a țărilor dreptului comun propun două soluții în vederea determinării legii personale menite de a cîrmi starea și capacitatea persoanei fizice. Sistemul anglo-saxon de drept pornește de la legea domiciliului, înțelegînd prin domiciliul locul de origine a persoanei fizice, apropiindu-se, astfel, de instituția cetățeniei. În sistemul de drept continental, din contra, punctul de pornire este legea națională, înțelegînd prin aceasta legea cetățeniei, de la care prevede unele excepții enunțate mai sus cu referire la apatrizi, cărora li se aplică legea domiciliului sau a reședinței, după caz. Toate aceste norme conflictuale privind statutul persoanei fizice au un caracter imperativ, în sensul că părțile nu pot deroga de la ele, prin manifestarea (acordul) lor de voință.³¹

Pe de altă parte, prin instituirea regulii de lege națională ca lege aplicabilă statutului personal s-a urmărit ***asigurarea unicității și indivizibilității stării, capacității și familiei unei persoane fizice***.³² Cu alte cuvinte, orice persoană fiind capabilă, căsătorită, divorțată, celibatară, copil din căsătorie sau din afara acesteia conform legii sale națională să-și păstreze oriunde această calitate. Cu toate acestea, ca urmare a diferențelor de reglementare în diferite sisteme de drept internațional privat, principiul enunțat (indivizibilitatea și unicitatea stării și capacității persoanei fizice) apare astăzi mai mult ca un deziderat. După cum s-a afirmat, starea are un caracter unic și indivizibil și că este indisponibilă și imprescriptibilă numai în materia dreptului civil, adică se referă **numai la dreptul intern**.³³

În dreptul internațional privat acest deziderat își găsește o materializare mai mult prin prisma teoriei drepturilor cîștigate. Astfel, capacitatea și starea civilă dobîndite sub imperiul legii naționale vor fi recunoscute pretutindeni asigurîndu-se eficacitatea și permanența acestor situații juridice și în alte state. În această ordine de idei, legea care va governa statutul personal va fi, de cele mai multe ori, legea națională, fapt ce conduce, în linii generale, la realizarea unicității și indivizibilității capacității și stării persoanei fizice. Sub un alt aspect, pentru a menține acest deziderat, s-a susținut³⁴ că toate schimbările care au loc în starea și capacitatea cuiva ca efect al intervenirii unor acte și fapte juridice, trebuie să fie supuse unei singure și aceleași legi, care ar fi pentru unii autori legea națională. Aceasta are loc numai sub condiția ca dreptul internațional privat al statului unde au loc transformări ai stării civile să

adopte același criteriu al legii naționale în materie. Totuși, practica arată că lucrurile stau cu totul altfel. Unele sisteme de drept internațional privat adoptă soluții în favoarea legii domiciliului, legii reședinței, legea instanței sau a autorității solicitate ori o altă lege atunci când raporturile juridice de stare civilă au loc în fața și cu concursul autorităților acelor state. Un exemplu elocvent ar fi stipulările art.158, alin.1 din Codul familiei al Republicii Moldova care prevede că „desfacerea căsătoriei cu element de extraneitate pe teritoriul Republicii Moldova are loc conform legislației Republicii Moldova” sau a celor de la art.159 Codul familiei conform căruia indiferent de cetățenia părinților (părintelui) sau de cetățenia copilului paternitatea (maternitatea) asupra acestuia pe teritoriul Republicii Moldova se stabilește și se contestă conform legislației Republicii Moldova. La fel, conform art.1590, alin.3 Cod civil „capacitatea de exercițiu a cetățenilor străini și a apatrizilor în materie de acte juridice încheiate pe teritoriul Republicii Moldova și în materie de obligații din cauzarea de prejudiciu se stabilește conform legislației Republicii Moldova”. Ca consecință, dezideratul se realizează numai dacă dreptul internațional privat al forului nu conține o normă conflictuală unilaterală sau care ar face trimitere în acest sens la o altă lege decât cea națională.

Referințe bibliografice:

¹ Nicoleta Diaconu, Regimul juridic al persoanei fizice în dreptul internațional privat român, Editura Sylvi, București, 2004, p. 52.

² *Tria capita* - după cum găsim în dreptul roman - (*status libertatus, status civitatis și status familiae*).

³ I.P.Filipescu, Drept internațional privat, Editura „Actami”, București, 1999, p.285.

⁴ A se vedea H. Batiffol, Choix d'Articles rassemblés par ses amis, Une épossible de la conception du statut prsonnel dans l'Erope continentale, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence (LGDJ), Paris, 1976, p. 214.

⁵ W.S. Jonson, Conflict of Laws, Wilson and Lafleur Ed., 1962, p. 109.

⁶ Fr. Rigaux, Droit international privé, Tom II, Maison Larcier, Bruxelles, 1993, p. 291.

⁷ A se vedea Tudor Popescu, Drept internațional privat, Ed. Lumina Lex, București, 1994, p. 159-164; I. P. Filipescu, op. cit., p. 285.

⁸ M. V. Jakotă, Drept internațional privat, vol.I, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1997, 259.

⁹ A se vedea D. A. Popescu, M. Harosa, Drept internațional privat, Tratat elementar, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1999, p. 268-270.

¹⁰ V. Babără, op. cit., p. 146.

¹¹ A se vedea în acest sens, M.V.Jakotă, op. cit, vol. I, p.157-165.

¹² Idem, p. 260.

¹³ Popa Cristian, *Legea aplicabilă capacității de exercițiu a persoanei fizice*, Ed. Focus, București, 2001, p. 18.

¹⁴ M.V.Jakotă, op. cit., p. 260.

¹⁵ Principiul legii naționale în materia statutului personal este recunoscut în dreptul francez și în sistemele de inspirație franceză, precum și în dreptul italian, german, polonez, unguresc, ceh, slovac, grec, japonez și în dreptul unora din țările Americii Latine (Costa Rica, Honduras, Panama, R. Dominicană, Haiti).

¹⁶ Cum ar fi: **calificarea, ordinea publică, retrimiteră, fraudarea legii, teoria interesului național** și alte instituții asemănătoare.

¹⁷ În afara sistemului *common law* acest principiu a fost adoptat (chiar și cu unele îngrădiri) de sistemele de drept danez, norvegian, irlandez, israelian, precum și de unele sisteme de drept din America Latină (Argentina, Brazilia, Guatemala, Paraguay).

¹⁸ „*Fiecare britanic primește un domiciliu de la naștere și îl conservă toată viața, necerînd schimbarea acestuia, chiar dacă, în fapt, el locuiește în altă parte a lumii*” R.H. Graveson. „În doctrina engleză se apreciază că există trei feluri de domiciliu: „*domicile of origin*”, adică domiciliul de origine, care, așa cum am văzut deja este domiciliul atribuit de lege copilului în momentul nașterii sale; „*domicile of choice*”, adică domiciliul ales, pe care orice persoană cu capacitatea deplină îl poate dobîndi prin întrunirea cumulativă a celor două elemente ale sale: „*residente*” și „*intention*”; „*domicile of dependency*”, adică domiciliul persoanelor care nu au împlinit vârsta de 16 ani și a celor cu tulburări mintale, care, așa cum sugerează și denumirea sa, este dependent de domiciliul altei persoane, schimbîndu-se, de obicei, odată cu acesta din urmă” (J.H. C. Morris, **The Conflict of Laws**, second edition, London, Stenvens and Sons, 1980, p. 14, citat de D. A. Popescu, M. Harosa, op. cit., p. 152).

¹⁹ Silvia Pogolșa, *Starea civilă a persoanei fizice în dreptul internațional privat*, (Teză de doctorat), Iași, 1998, p. 43.

²⁰ Popa Cristian, op. cit., p. 17.

²¹ A se vedea acest deziderat Batiffol, *Aspects philosophiques du droit international privé*, Paris, 1956.

²² Pentru detalii a se vedea I.P.Filipescu, op. cit., p. 286-288; Nicoleta Diaconu, op. cit., p. 60-61; Popa Cristian, op. cit., p. 18-21; M. V. Jakotă, op. cit., p. 261-273; O. Ungureanu, C. Juguștru, op. cit., p. 92-93.

²³ D.A.Sitaru, *Drept internațional privat. Tratat*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 164.

²⁴ Pentru detalii a se vedea D. A. Popescu, op. cit., p. 46 și urm.; O. Ungureanu, C. Juguștru, *Manual de drept internațional privat*, Ed. All Beck, 1991, p. 91.

²⁵ În acest sens amintim: Convenția de la Haga (1930) cu privire la anumite chestiuni referitoare la conflictele de legi în materia cetățeniei; Convenția privind statutul apatrizilor (1954); Convenția privind femeia măritată (1957) (în același timp, după cum remarcă D. A. Popescu (D.A. Popescu, M. Harosa, op. cit., p. 47), această convenție este depășită ca urmare a adoptării la 1 martie 1980 a

Convenției NU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare care privesc femeile); Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie (1961); Convenția de la Strasbourg (1961) privind reducerea cazurilor de pluralitate de cetățenii și obligațiile militare în caz de pluralitate de cetățenii și, mai recent, Convenția europeană privind cetățenia (1997).

²⁶ A. se vedea în acest sens V. Băieșu, I. Căpățină, *Drept internațional privat*, Editura „Tipografia Centrală”, Chișinău, 2000, p.171-176; V. Babără, *Drept internațional privat*, Editura „Tipografia Centrală”, Chișinău, 2002, p. 141-152.

²⁷ După cum, pe bună dreptate, susține Dan Andrei Popescu, dezvoltând stipulația de la art.24 din Legea nr.15/1996 privind statutul și regimul refugiaților în România care supune statutul refugiatului legii domiciliului sau a reședinței (în cazul nostru, legii statului de azil, ce practic, în final, este una și aceeași), prin asemenea dispoziții se derogă de la principiul consacrat de norma care atribuie competența legii naționale a persoanei în acest domeniu (a se vedea D. A. Popescu, M. Harosa, op. cit., p. 188 și urm.). După cum argumentează autorul în continuare, nu există de nici o rațiune de a supune statutul refugiatului legii domiciliului doar pentru calitatea sa de refugiat. Mai mult ca atât, o astfel de stare nu este perpetuă. Soluția, astfel, s-ar justifica numai pentru refugiații apatrizi. Se poate menționa, în același timp, că atât legiuitorul român, cât și legiuitorul nostru se pare că s-au condus de soluția consacrată de art.12 al Convenției de la Geneva din 1951 privind statutul refugiaților care instituie ca punct de legătură domiciliul sau reședința pentru legea aplicabilă statutului personal al refugiatului. Cu toate acestea, subscriem la opinia prof. D.A. Popescu, că soluția rămâne criticabilă pentru considerentele enunțate mai sus.

²⁸ Care prevede la art.1195 următoarele: „**Личным законом** (s.n.) физического лица считается право страны, гражданство которой это лицо имеет” (alin.1); „**Личным законом** (s.n.) лица без гражданства считается право страны, в которой это лицо имеет место жительства” (alin.5); „**Личным законом** (s.n.) беженца считается право страны, предоставившей ему убежище” (alin.6). Credem că problema sub aspect terminologic din codul civil moldovenesc s-a iscat dintr-o traducere nereușită a prevederilor articolului nominalizat din legislația rusă.

²⁹ “*Starea, capacitatea și relațiile de familie ale persoanei fizice sunt cîrmuite de legea sa națională, afară numai dacă prin dispoziții speciale, nu se prevede altfel*” (art.11 din Legea 105/1992).

³⁰ D. A. Popescu, M. Harosa, op. cit., p. 46.

³¹ D. Al. Sitaru, op. cit., p. 134; B.M.C. Predescu, *Fundamentele normelor conflictuale*, București, 2001, p. 133.

³² M. V. Jakotă, op. cit., p. 264.

³³ I. Nistor, O. Căpățină, *Legea aplicabilă statutului personal al străinilor potrivit dreptului internațional privat român*, Rev. rom. de drept, nr. 9/1967, p. 33-34.

³⁴ M. V. Jakotă, op. cit., p. 264-268.